

CEMÂLEDDİN-i EFGANÎ

(bk. EFGANÎ, Cemâleddin).

CEMÂLEDDİN HULVÎ

(bk. HULVÎ, Cemâleddin).

CEMÂLEDDİN-i İŞFAHÂNÎ

(جمال الدين اصفهاني)

Muhammed b. Abdurrezzâk-ı İsfahânî
(ö. 588/1192)

İranlı şair.

Bazı tezkirelerde adı yanlış olarak Abdürrezzâk diye geçer. Eserlerindeki kayıtlardan kuyumcu ve ressam (nakkaş) olduğu anlaşılmaktadır. Bu ikinci mesleğinden dolayı kendisine Cemâl-i Nakkâş da denilmiştir. Öğrenim durumu hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamakla birlikte eserlerinden iyi bir din ve edebiyat öğrenimi gördüğü belli olmaktadır. Hayatının büyük bir kısmını İsfahan'da geçirdi. Genç yaşta şiir yazmaya başladı ve özellikle kasideleriyle ün yaptı. Kasideleri edebî bakımdan olduğu kadar tarihî yönden de değer taşımaktadır. Cemâleddin, Selçuklular'dan Arslan b. Tuğrul ile oğlu II. Tuğrul, İldenizogulları'ndan Muhammed Cihan Pehlivan ve İsfahan'da Saïdoğulları'ndan Rükneddin Saïd, Kıvâmüddin Saïd, Sadreddin b. Kıvâmüddin Saïd ile Hucendoğulları'ndan Sadreddin-i Hucendî ve Cemâleddin-i Hucendî hakkında kasideler yazmıştır. Çağdaşları Hâkân-i Şîrvânî, Evhadüddin Enverî, Reşidüddin Vatvât ve Zâhirüddin-i Fâryâbî gibi ünlü şairler hakkında da şiirleri bulunmaktadır.

Cemâleddin-i İsfahânî özellikle kaside alanında Hâkânî ve Enverî'yi örnek almış, ancak onların seviyesine erişememiştir. Şiirlerinde Senâî gibi zühd ve takvâya yer vermekle birlikte bunlara felsefî ve tasavvufî bir değer katamamış, bu alanda da Senâî'ye ulaşamamıştır. Buna karşılık gazel, tercî ve terkibibend, kıta ve rubâî türlerinde oldukça başarılıdır. Nitekim VII. (XIII.) yüzyılda gazel türünün en ünlü simalarından olan Sa'dî-i Şîrâzî bu hususta onun tesiri altında kalmıştır. Cemâleddin'in divanı birçok defa basılmıştır (Tahran 1316 hş., 1320 hş., 1340 hş., ts.; Bombay 1341).

BİBLİYOGRAFYA :

Avfi, *Lübâb*, II, 402; Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Ca'fer Şehîdî), Tahran 1337, s. 175; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşahâ*, I, 177; Safâ, *Edebiyyât*, II, 731-740; A. Hayyâmpür, *Ferheng-i Şühânerân*, Tebriz 1340 hş., s. 134; Rypka, *HIL*, s. 213 vd.; DMF, I, 746.

TAHSİN YAZICI

CEMÂLEDDİN el-KÂSİMÎ

(جمال الدين القاسمي)

Muhammed Cemâlüddîn b. Muhammed
Saïd b. Kâsım ed-Dımaşkı
(1866-1914)

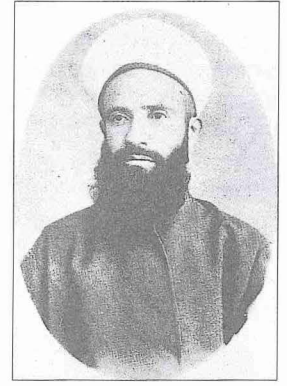
İlim ve fikir adamı, müfessir.

Doğduğu yere nisbetle Dımaşkı ve âlim bir zat olan dedesinden dolayı da Kâsımî nisbeleriyle tanındı. Babasının teşvi kiyle ilme yöneldi. İlk öğreniminden sonra Zâhiriyye Medresesi'ne girdi. Burada akaid, sarf, nahiv, mantık, beyan, tecvid vb. ilimleri okudu. Sâlim Attâr'ın derslerine devam etti. Tefsir, hadis, fıkıh gibi çeşitli ilimleri değişik hocalardan okuyarak her birinden icâzet aldı. On dört yaşında iken ders okutmaya, babasının cami derslerinde ona yardımcı olmaya başladı. Dört yıl süre ile ramazan aylarında Suriye'nin çeşitli yerlerinde vaazlar verdi. Babasının vefatı üzerine onun yerine geçerek irşad derslerini devam ettirdi (1317/1899-1900). Sinan Paşa Camii'ndeki imamlık ve vâizlik görevleriyle ders okutmayı ölümüne kadar sürdürdü. Bir ara Mısır'a gitti ve 1903'te tekrar Şam'a döndü. 1910 yılında da Medine'yi ziyaret etti.

Kâsımî bazı görüş ve düşüncelerinden dolayı birkaç defa takibata uğradı. Mezheb-i Cemâlî adında bir mezheb kurmakla suçlanarak tevkif edildiği de (1897) suçsuz olduğu anlaşıldığından serbest bırakıldı ve Şam valisi kendisinden özür diledi. Daha sonra yine aynı mahiyetteki suçlamalarla özel olarak kurulan mahkemeye sevk edildi. Bir ara imamlık yaptığı cami ile evinde bulunan kitaplarına el kondu. Osmanlı idaresinde meşrutiyetin ilânından (1908) birkaç yıl sonra Şam'da gizli cemiyet kurmak, Vehhâbiliğin Şam'daki üyeleriyle iş birliği yapmak suçlarından tekrar hâkim huzuruna çıkarıldı.

Kâsımî 23 Cemâziyelevvel 1332'de (19 Nisan 1914) Şam'da vefat etti ve Makberetülbâbisagîr'e defnedildi.

Dedesinden ve babasından kalan özel kütüphane sayesinde ilmî ve fikrî hareketleri ve gelişmeleri yakından takip etme imkânını bulan Kâsımî'nin *Meḥâsinü't-te'vil* adlı tefsiri onun dinî ilimlerindeki üstünlüğünü göstermeye yetecek mahiyettedir. Ayrıca matematik, felsefe, tıp, sosyoloji, hukuk, ziraat vb. sahalarda yazılmış pek çok kitap okudu.

Cemâleddin
el-Kâsımî

İslâmiyet'le diğer sistemleri karşılaştırdı; tarih, edebiyat ve ahlâk üzerine araştırmalar yaptı ve eserler kaleme aldı. Sosyalizmi inceledi. Kazandığı bu ilmî ve fikrî seviyeden dolayı Şam'ın önde gelen âlimleri arasında yerini aldı.

İslâmî esasların izah ve tefsirinde hür düşüncüyü savunan ve ictihadın önemi üzerinde duran Kâsımî, bu hususta Takıyyüddin İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin yolunu benimsedi. Ona göre itikadda Selef yolu takip edilmelidir. Âlimler ve mezhepler arasında ihtilâf olsa da mezheplerin hepsi aynı kaynaktan beslenmiş ve bu hususta İslâm adına hayırlı ve faydalı çalışmalar yapılmıştır. İhtilâf aslında değil fer'î meselelerdedir. Bu ise İslâm'ın gücünü ve canlılığını gösterir. İslâmiyet fikir hürriyetine önem verir, taklidi ve hurafeyi reddeder. Gerçek, herhangi bir görüş veya mezhebin inhisarında değildir. Her devirde müslümanlar arasından müctehidler çıkacak ve bunlar yeni gelişmeler karşısında fikir üretecekler, İslâm'ı yorumlayacaklardır. Bu ise yeni bir mezhep kurmak demek değildir. Asıl hedef İslâm'ın özünü ortaya çıkarmak ve ondan donukluk, taklit, hurafe ve bid'atları gidermektir. İslâm ile çağın arası bulunmalıdır. Akıl İslâm'ın anlaşılmasında önemli bir vasıta. Akıl ile nakil çelişmez; çelişirse nakil te'vil edilir.

İrkçılığı şiddetle reddeden ve zencilerin köleleştirilmesine karşı çıkan Kâsımî, ayrıca çeşitli eserlerinde devlet, ülke, siyaset ve Araplar'la ilgili görüşlerine yer vermiş, Kur'an-ı Kerim'in cihad emrini, vatan sevgisi gibi konuları etraflıca işlemiş, içinde bulunduğu asrın ve bu asırda yaşayan müslümanların meselelerini tesbit ve teşhis etmiş, bunlara hal çareleri bulmaya çalışmıştır.

Dili yumuşak, kimseyi incitmeyen bir kişi olarak bilinen Kâsımî, evine sırf ek-